

LITERATURA

Estratègies literàries

Tuson publica un assaig sobre el llenguatge i el plaer

T. D. Jesús Tuson va entrar a la Universitat "per fer Literatura"... i va fer lingüística. "Però aquest cuc no m'havia deixat i el tema ha rebrotat en alguns dels seus llibres". El llibre es titula *El llenguatge i el plaer*. Un text savi i, tantmateix, sense escenografies acadèmiques, amb una saludable cautela davant les terminologies semiòtiques que tantes vegades empastifen un tractat sense que aquest lèxic esotèric arrossegui noves teories al darrere. "O fas un treball especialitzat per a la comunitat científica o expliques el que saps a gent que li sigui útil entendre-ho. Potser és deformació de professor; la qüestió és que em desagrada l'esoterisme terminològic gratuït. En principi, si escrius un assaig és perquè la gent l'entengui". Un llibre que, si l'editor gosés, podria tenir un màrqueting ben fàcil. És perquè s'ho llegeixin el club dels poetes morts i entre benaurances sobre com entendre la vida i esparracades de fulls desxifrin les estratègies d'aquesta insòlita passió: la literatura.

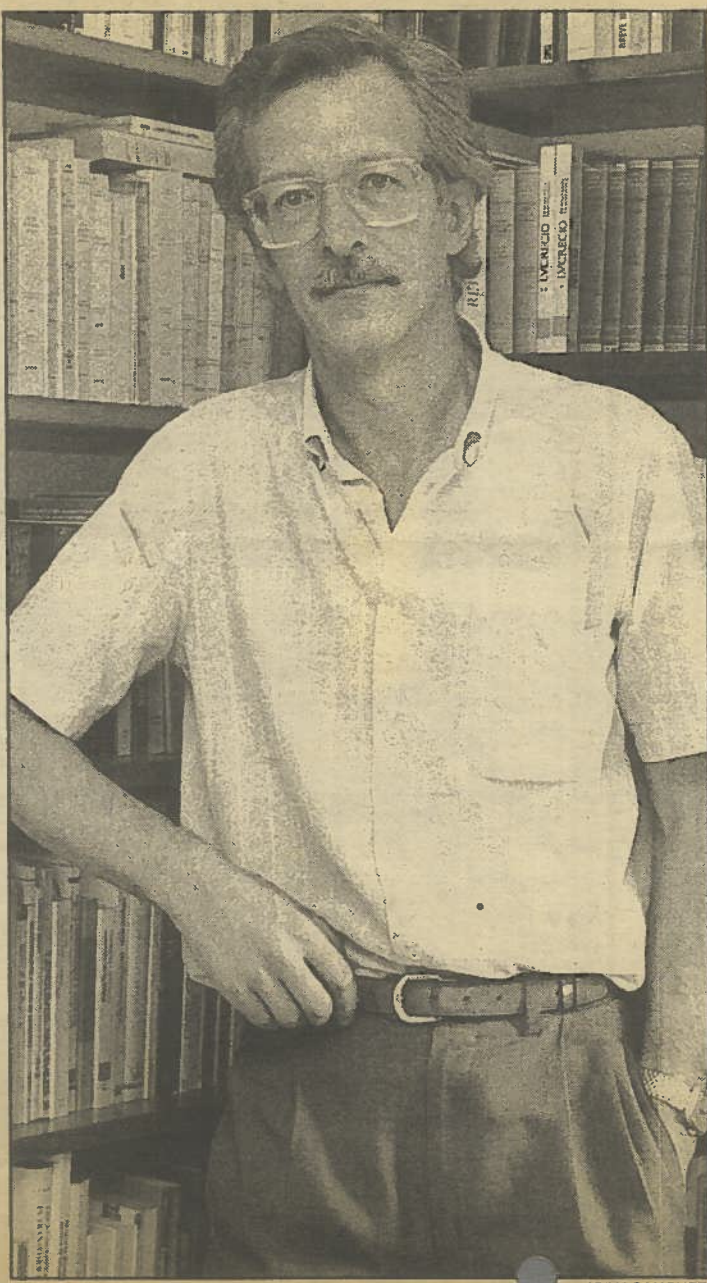
"El que vull deixar clar és que el poeta aprofita recursos que té l'usuari d'una llengua; agafa aquestes estructures comunes i les porta cap a nous límits". Tuson, a l'hora de triar exemples, privilegia els textos poètics per sobre dels narratius, la poesia per damunt de la prosa. Una petita injustícia que ell explica per la voluntat didàctica que presideix el llibre. "En la poesia, aquest treball sobre els efectes lingüístics és més evident, té més importància perquè amb prou feines hi ha el refugi de la trama; el joc de llenguatge és més intens". Moltes vegades, el sentit literal, en el supòsit que sigui necessari de desxifrar-lo, s'extreu dels indicis que pot donar el títol o del context. Tuson cita, per exemple, un poema de Gerardo Diego, *El ciprés de Silos*, que parla de "enhiesto surtidor de sombra y sueño que acongojas al cie-

lo con tu lanza". "De la lectura literal del vers podríem pensar que el poeta no parla de xiprers, podríem creure que ha dedicat el poema als pals de telèfon".

El treball de Tuson tant pot fer profit al lector com al crític, sobretot al que s'amaga darrera frases brillants però que, analitzades fredament, no volen dir res. "El crític literari pot escapar-se amb un comentari ideològic basat en l'argument, però el crític musical, per exemple, pot fer una retòrica amb prou feines informativa. Quan parla, posem per cas, de la claredat del so, aplica un concepte visual a un efecte sonor".

Un dels capítols més planers i profitosos és el dedicat a la metàfora. "De fet el llenguatge de l'esquizofrènic es tant o més metafòric que el del poeta, amb una diferència substancial: l'esquizofrènic se la creu i la salvació del poeta és que pot explicar-la". Aquest parentiu entre la metàfora de l'esquizofrènic amb la del poeta potser ha estat una ajuda per a aquesta literatura banal sobre la bogeria dels genis, dels poetes. "Es una fama que es fabrica durant el romanticisme. La metàfora és un llenguatge desviat que et porta a un altre lloc, el productor d'aquests missatges, per aquesta raó, pot ser considerat un extravagant". De fet hi ha metàfores integrades en la parla quotidiana —cap de coll, peu de muntanya— i altres, que trepitgen el territori dels tòpics, però que no han sortit del regne literari (cabells d'or). "Hi ha paraules o construccions més combustibles que altres per l'ús ordinaris".

Per Tuson, en la creació literària el lector topa, d'entrada, amb el llenguatge i després ve el desxiframent. "Si tu mires per una finestra, veus el món. Si mires un vitrall, veus un vitrall". El plaer del lector no està únicament en la trama argumental —de fet la història dels gèneres és plena d'arguments reiterats— sinó també, i prèviament, en la construcció d'aquest argument. El grau d'obvietat d'aquest joc lingüístic depèn del gènere, de

JOAN SANCHEZ

Jesús Tuson ha publicat un llibre sobre els recursos lingüístics en la creació literària.

l'autor... Però sempre primer hi ha la construcció d'un text i, després, la trama, una trama no forçosament controlada del tot per l'autor. "Hi ha una tradició d'entendre la novel·la com autosuficient, en què el lector ha de trobar allò que vol dir l'escriptor. Ara, el lector és amo d'interpretar el text com vulgui, per això paga. Crec que és un error plantejar-se una lectura d'una obra literària com si fos una endevinalla. El lector pot trobar-hi suggeriments impensats per l'autor".

En el cas de la poesia, de vegades, el joc de llenguatge no es fa des d'un domini de l'idioma, sinó amb la impagable ajuda d'un diccionari de sinònims. En principi, aquesta estratègia en la fabricació del poema no preocupa Tuson. "L'ús del diccionari no t'estalvia el coneixement de la llengua. Els grans poetes clàssics passaren etapes d'imitació. Tots tenim un vocabulari i una fraseologia activa i passiva, paraules que entenen però que no pertanyen al nostre lèxic habitual. Les llengües, les aprenem perquè ens les donen, i el domini de la llengua, el podem incrementar, amb diccionaris o de mil maneres. Un altre problema és que no cerquem en el diccionari l'enriquiment de la llengua sinó, de manera exclusiva, la piròtècnia".

La narració d'una agonia eterna

El moment abans

Francesc Puigpelat. Premi Ciutat de Mollerussa, 1989. Columna. Barcelona, 1990. 74 pàgines. 890 pessetes.

MARÍA JOSÉ CALDENTEY *El moment abans* és, essencialment, el descobriment que el narrador i protagonista del relat fa de l'autèntic sentit de la vida anomenada "eterna" o "espiritual". Sense dramatismes, però amb una intriga i una tensió que es contagia ràpidament al lector. Amb la força d'un impecable punt de vista intern desglossat en un present gramatical: és el mateix protagonista qui s'adreça directament al lector per explicar-li el que diu, sent i pensa en aquells moments. I aquests moments són set, —tants com capítols té el relat i, notem, tants com dies va durar la Creació— que són, justament, els

que precedeixen la seva mort.

El protagonista —un home de 35 anys—, acompanyat de la seva amant, emprèn el camí de tornada cap a la llar familiar, després d'una curta escapada a la Vall d'Andorra. Però, a la carretera, un avançament indegut el precipita contra un camió que circula en sentit contrari. El narrador s'adona que ha arribat la fi de la seva vida. I en aquests instants el temps es distorsiona, s'atura per a tot el que no sigui la seva ment. Així, el narrador pot contemplar l'escena del xoc "com el fotograma parat d'una pel·lícula d'acció" (pàgina 35) —i descriure'ns-la— amb morbosa minuciositat, repassar la seva vida i reflexionar sobre els temes que sempre han preocupat la humanitat: l'amor, el pas del temps, la memòria i la mort.

Són moments angoixosos per

al narrador que, inexplicablement, semblen no tenir fi. I que són tot el que d'etern haurà tingut la seva vida: "Cada home evoca el que ha fet una vegada, i una altra, i una altra, en el moment abans: una forma singular d'Etern Retorn del que sempre és el mateix. (...) L'infeliç reviurà eternament la seva vida infausta, i el seu infern serà penedir-se dels seus errors. L'home agraciat reviurà per sempre el goig d'una vida plena i alegre, i el seu cel serà refermar-se en un obrar joios. Però la major part de la humanitat no tindrà ni una cosa ni l'altra, sinó un indecís purgatori on podrà culpar-se de les seves errades i celebrar els seus encerts". (pàgina 68). D'aquesta manera, l'agonia davant el fet de la mort imminent esdevé eterna.

He fet notar, abans, que el relat constava de set capítols, tants

com dies durà la Creació, perquè crec que, certament, hi ha un paral·lelisme per oposició creació / destrucció. Aquesta oposició, a més, es palesa en la resolució del tema: Déu descansà al setè dia, però el protagonista del nostre relat no descansarà mai.

No era gens fàcil d'expressar tant en tan poc. Però Francesc Puigpelat (Balaguer 1959) se'n surt i ho fa d'una manera més que correcta: és molt agradable —i molt difícil— trobar un llenguatge plaer, plàstic, suficientment expressiu i vital. I encara —i sobretot— per un tractament seriós —malgrat la reduïda extensió— del tema. Es nota la formació filosòfica de l'autor.

NOVETATS

NARRATIVA

L'herba roja

Boris Vian. Traducció de Cristina Hernández. Columna. Barcelona, 1990.

Del polifacètic Boris Vian arriba aquesta novel·la al voltant de la invenció d'una màquina del temps. Un dels protagonistes, Wolf, experimenta els perills de la màquina en un viatge cap al passat. En el fons, el llibre és una història d'amor capgirada pels tocs personals de Vian.

El germanista

Francesca Duranti. Traducció de Joan F. Mira. Editorial 3i4. Col·lecció Narratives 3i4. València, 1990.

Després de publicar la novel·la *Efectes personals*, l'editorial valenciana 3i4 ens porta una nova obra de l'italiana Francesca Duranti. En aquest cas, la novel·la més llegida i traduïda de l'autora. És la història d'un home que troba una obra literària desconeguda que li sembla una obra mestra, la proposa a un editor i és acceptada. El problema és fer-ne el pròleg i escriure la biografia d'un autor sense biografia.

Obaboak

Bernardo Atxaga. Traducció de Marta Hernández. Pròleg d'Ibon Sarasola. Edicions B. Col·lecció Línia d'ombra. Barcelona, 1990.

El basc Bernardo Atxaga va obtenir el Premio Nacional de Literatura, el de la Crítica i d'Euskadi de 1989 amb aquesta novel·la. Ara arriba en traducció catalana el món personal d'aquest escriptor que s'ha convertit en un dels fenòmens de la literatura basca dels últims anys.

POESIA

Sobre l'hamada

Lluís Roda. Edicions 3i4. Col·lecció Poesia. València, 1989.

Arriba el llibre premiat amb el Vicent Andrés Estellés de 1989, que es concedeix a València en el marc dels Premis d'Octubre. Lluís Roda fa poemes al voltant de l'amor i de la vida quotidiana, amb mostres d'un humor que salta de tant en tant.

BIOGRAFIA

Groucho i jo

Groucho Marx. Traducció de Mònica Martín i Berdagué. Columna. Barcelona, 1990.

El més marxista dels germans Marx es llueix en aquesta biografia sobre ell, els germans i la resta de la família. Parla de la seva vida al teatre i al cinema, del seu bigoti i dels seus cigars. L'humor que exhibeix Groucho a la pantalla apareix també en aquest llibre, que aporta dades sobre el personatge i sap ser, a més, sumament divertit.

ASSAIG

La llengua als mitjans de comunicació

Diversos autors. Universitat de València. València, 1990.

Les actes de les jornades sobre la Llengua Oral als Mitjans de Comunicació Valencians, celebrades el 1987 i organitzades per l'Institut de Filologia Valenciana, són recollides per primera vegada en aquest llibre. Entre els ponents hi ha Joan Fuster, Vicent Salvador, Isidor Marí i més.